

Š i f r a k a n d i d a t a :

--

Državni izpitni center

JESENSKI IZPITNI ROK

ZGODOVINA

==== Izpitna pola 2 ====

Narodna zgodovina

Ponedeljek, 29. avgust 2016 / 90 minut

Dovoljeno gradivo in pripomočki:
Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.
Kandidat dobi ocenjevalni obrazec.
Izpiti poli je priložena barvna priloga.

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpisite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani in na ocenjevalni obrazec).

Izpiti pola vsebuje 25 nalog. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 60. Za posamezno nalogu je število točk navedeno v izpitni poli.

Rešitve, ki jih pišete z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom, vpisujte v **izpitno polo** v za to predvideni prostor. Pišite čitljivo. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 16 strani (1–16), od tega 1 prazno.

Barvna priloga ima 4 strani (17–20).

M 1 6 2 5 1 1 2 2 0 2

Slovensko nacionalno preoblikovanje

1. Slovenci so v Avstro-Ogrski živeli v več različnih upravnih enotah.

Povežite mesta v Sloveniji tako, da črke pred deželo v desnem stolpcu pripišete na ustrezeno črto v levem stolpcu. Pri reševanju si pomagajte s sliko 1 v barvni prilogi.

_____ Piran	K Kranjska
_____ Brežice	P Primorje
_____ Bovec	Š Štajerska
_____ Jesenice	
_____ Slovenska Bistrica	
_____ Ilirska Bistrica	

(3 točke)

2. Obnova ustavnega življenja v Avstriji je vodila tudi v oblikovanje slovenske Narodne stranke, ki je 6. novembra 1861 v časopisu Novice predstavila »Naš program«.

- 2.1. S pomočjo besedila pojasnite temeljno zahtevo Narodne stranke.
2.2. Zakaj so nemške stranke nasprotovale slovenskim političnim zahtevam iz programa Zedinjene Slovenije?

Zatoraj, in ker je materni jezik naravna in najkrajša pot do omike; ker je materinština najterdnejša podlaga za vsaki drugi jezik in nauk, in naposled, ker je politična in sodna uprava najenejša, najpravičnejša in najložja, ako se opravlja v jeziku narodovem, terjamo:
da se naš domači slovenski jezik vpelje v naše šole in pisarnice.

(2 točki)

(Vir: <http://www.dlib.si>. Pridobljeno: 31. 3. 2014.)

3. V šestdesetih letih 19. stoletja so bila ustanovljena društva, ki so sistematično skrbela za uveljavljanje slovenskega jezika, poseben pomen pa so dobila zborovanja na prostem, tabori. Pri reševanju si pomagajte s sliko 1 v barvni prilogi.
- 3.1. Navedite kraj in datum poteka prvega tabora.
 - 3.2. Pojasnite pomen taborskega gibanja.
 - 3.3. Katero društvo je skrbelo za izdajanje zahtevnejših znanstvenih del v slovenščini in slovenskih srednješolskih učbenikov?

(3 točke)

4. Matija Murko (1861–1952), profesor slovanske filologije na več srednjeevropskih univerzah, je v Spominih o letih, ko je v začetku 20. stoletja predaval na univerzi v Gradcu, zapisal:

Slovenci so imeli svoje središče v Čitalnici, katere aktiven član sem postal za razliko od druge višje inteligence. (...) V Čitalnici se je razvijalo precej živahno življenje z zabavami, gledališčem, ki je v njem igrala tudi moja žena, z godbo, petjem in plesom. Moja žena je tudi pogosto spremljala na klavir naše odlične violiniste iz Slovenije.

(Vir: Murko, M., 1951: Spomini, str. 156. Slovenska matica. Ljubljana)

- 4.1. Glede na zgornje besedilo navedite, katero društvo je bilo v večjih krajih žarišče slovenske kulturne dejavnosti.
- 4.2. Katere oblike kulturnega delovanja so razvijali v teh društvi?
- 4.3. Zakaj so slovenski študentje pred 1. svetovno vojno odhajali na študij izven slovenskega etničnega ozemlja?

(3 točke)

5. V začetku devetdesetih let 19. stoletja je politična delitev med Slovenci pripeljala do ustanovitve dveh nasprotujočih si strank, katoliške (od 1905) Slovenske ljudske stranke in liberalne (od 1905) Narodno napredne stranke.

Obkrožite črki pred dvema pravilnima trditvama o liberalni Narodno napredni stranki.

- A Pomemben voditelj liberalne stranke je bil Anton Mahnič.
- B Liberalna stranka je podpirala prosti gospodarski razvoj.
- C Liberalna stranka je uživala večinsko podporo med premožnejšim meščanstvom.
- D Liberalna stranka je podpirala večjo vlogo cerkve v družbi.

(2 točki)

6. Slovenski politik Fran Šuklje (1849–1935) je bil poslanec v kranjskem deželnem zboru in državnem zboru na Dunaju. Nasprotoval je skrajnostim v slovenskih političnih strankah in se zato zameril številnim slovenskim politikom iz obdobja pred 1. svetovno vojno.

Za svojo osebo sem bil že l. 1900 do duše uverjen, da mora prenehati oni divji, neizprosni, odurni boj med narodnonapredno in klerikalno stranko. Seveda si nisem nikoli domišljal, da bi bilo možno zopet zjediniti ves narod v eno samo stranko. (...) Vedno ljutejši naval besnega nemškega nacionalizma je pritiskal na nas Slovence v toliki meri, da smo bili primorani, navzlic različnosti v tem ali onem pogledu vendar se približati drug drugemu.

(Vir: Šuklje, F., 1995: Iz mojih spominov: II. del, str. 97. Slovenska matica. Ljubljana)

- 6.1. S pomočjo zgornjega besedila pojasnite, zakaj so nekateri menili, da je pri pomembnih narodnih zadevah nujno sodelovanje idejno nasprotujočih si slovenskih političnih strank.
- 6.2. Zakaj so katoliško Slovensko ljudsko stranko ocenjevali kot »klerikalno stranko«?

(2 točki)

7. Leta 1896 je bila ustanovljena še Jugoslovanska socialdemokratska stranka, v kateri so bili večinoma včlanjeni slovenski delavci.

Navedite en cilj te stranke.

(1 točka)

8. Industrializacija je slovensko ozemlje zajela v 19. stoletju. Časopis Novice je 9. februarja 1876 o eni izmed njenih posledic poročal:

Med tem je eden glavnih vzrokov gotovo ta, da – kakor velike ribe požirajo male, so velike obrtnije, fabrike, ki s stroji (mašinami) cenejše blago delajo, delo in delavce vzele malim obrtnikom, kateri ne morejo konkurirati s fabriškimi izdelki, ki so cenejši, čeravno slabejši, kupci pa gledajo dandanes bolj na ceno kot na dobro in trpežno blago.

(Vir: <http://www.dlib.si>. Pridobljeno: 31. 3. 2014.)

- 8.1. S pomočjo zgornjega besedila pojasnite vzroke za propadanje nekaterih tradicionalnih domačih obrti.
- 8.2. Katero novo prometno omrežje je najbolj vplivalo na industrijski razvoj?

(2 točki)

9. Zaradi novosti v gospodarskem razvoju se je začela spremenjati socialna sestava prebivalstva.

Štetje	kmetijstvo in gozdarstvo	obrt in industrij	trgovina in promet	javne službe in prosti poklici
1900	896.080	159.445	42.059	90.722
1910	847.347	187.380	86.912	131.509

Preglednica 1: Poklicna sestava slovenskega prebivalstva

(Vir: Cvirk, J., in Studen, A., 2010: Zgodovina 3, str. 163. DZS. Ljubljana)

- 9.1. S pomočjo preglednice 1 ugotovite, kateri gospodarski sektor je doživel največjo rast deleža zaposlenih.
- 9.2. Katere prednosti je gospodarstvo v slovenskih deželah preneslo v novo jugoslovansko državo?

(2 točki)

Razvoj slovenskega naroda v 20. stoletju

10. Po 1. svetovni vojni leta 1918 je bilo s Slovenci naseljeno ozemlje razdeljeno. Največ jih je prišlo v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev, veliko pa jih je ostalo v sosednjih državah.

Razporedite po vrsti sosednje države, v katerih je po 1. svetovni vojni živela slovenska manjšina, tako da na črto pred državo napišete številke 1 do 3, in sicer številko 1 za državo z najbolj številno slovensko manjšino in številko 3 za državo z najmanj številno slovensko manjšino. Pri reševanju si pomagajte s sliko 2 v barvni prilogi.

- Avstrija
 Italija
 Madžarska

(1 točka)

11. Kraljevina SHS je dobila 28. junija 1921 svojo prvo ustavo, poznano kot Vidovdanska ustava. V njej so bili tudi ti členi:

Člen 46.

Zakonodajno oblast izvršujeta kralj in narodna skupščina skupno.

Člen 47.

Upravno oblast izvršuje kralj po odgovornih ministrih, po določilih te ustawe.

Člen 48.

Sodno oblast izvršujejo sodišča. Njih razsodbe in rešitve se izrekajo in izvršujejo v imenu kralja na podstavi zakona.

(Vir: Uradni list Deželne vlade za Slovenijo, št. 87, 27. 7. 1921, str. 424.)

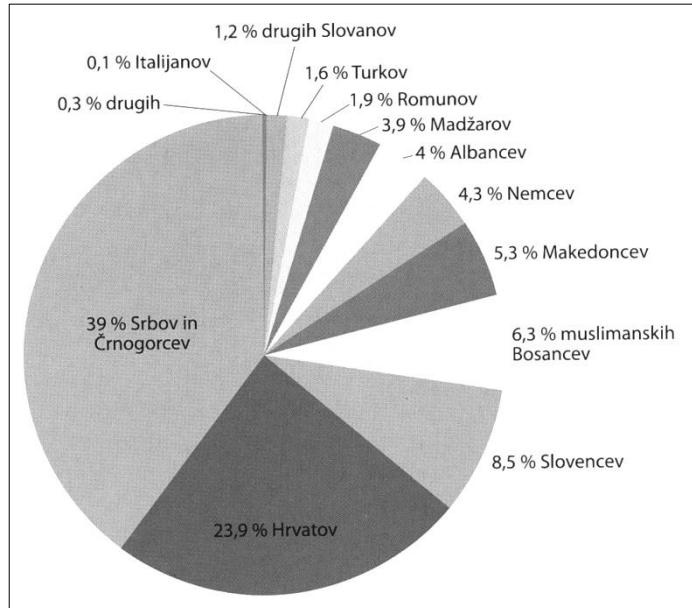
- 11.1. S primeri iz ustawe utemeljite trditev, da je bil kralj najpomembnejša politična osebnost v državi.
11.2. Katera kraljevska rodbina je vladala v prvi Jugoslaviji?
11.3. Zakaj so zagovorniki federalizma nasprotovali ustawi?

(3 točke)

12. Kraljevina SHS oz. Jugoslavija je bila narodnostno, versko in kulturno zelo raznovrstna država.
- 12.1. S pomočjo slike 1 navedite, katerim trem veroizpovedim je pripadalo največ državljanov jugoslovanske države.
- 12.2. Zakaj so imeli številni Slovenci težave pri prebiranju obvestil iz državne prestolnice Beograda?

(2 točki)

Slika 1: Narodna sestava jugoslovanske države

(Vir: Gabrič, A., in Režek, M., 2011: Zgodovina 4, str. 150. DZS, Ljubljana)

13. Slovenski del države se je od drugega ozemlja razlikoval tudi po kazalcih kulturne razvitosti.
- 13.1. Glede na sliko 3 v barvni prilogi navedite, v kateri današnji državi na ozemlju bivše Jugoslavije je bila stopnja pismenosti najvišja in v kateri današnji državi je bila najnižja.
- 13.2. Katere novosti v izobraževalnem sistemu so dvigovale izobrazbeno raven Slovencev?

(2 točki)

14. Zamenjava državnega okvira je prinesla nove izzive za slovenski gospodarski razvoj. S pomočjo preglednice 2 in slike 2 v barvni prilogi opišite novosti v kmetijstvu ali novosti v industriji.

	Slovenija				Jugoslavija			
	31. I. 1921	v %	31.III.1931	v %	31. I 1921	v %	31.III.1931	v %
Kmetijstvo, živinoreja, gozdarstvo, ribištvo	138 217	63,17	133 893	56,94	1 741 092	75,94	1 963 403	72,47
Industrija in obrti	35 997	16,45	50 410	21,44	225 104	9,82	317 923	11,734

Preglednica 2: Gospodarstvo po poklicu družinskega poglavarja

(Vir: Spominski zbornik Slovenije, str. 545. Jubilej. Ljubljana, 1939)

Obkrožite črko pred izbrano gospodarsko panogo.

A KMETIJSTVO

B INDUSTRIJA

- 14.1. S pomočjo slike 2 v barvni prilogi navedite štiri zvrsti gospodarskih panog, ki so bile razvite na Slovenskem.
- 14.2. Pojasnite, kakšne posledice je imel za razvoj gospodarske panoge propad Avstro-Ogrske.
- 14.3. Pojasnite, kako se je nov jugoslovanski državni okvir kazal na razvoju gospodarske panoge.
- 14.4. Glede na preglednico 2 utemeljite, kako se je spremenjalo število prebivalstva, ki se je ukvarjalo s to gospodarsko panogo v Sloveniji, v primerjavi z Jugoslavijo.

(4 točke)

15. Po 2. svetovni vojni je v Jugoslaviji oblast prevzela Komunistična partija Jugoslavije, ki je premoč v državi potrdila novembra 1945 na volitvah v novo ustavodajno skupščino.

- 15.1. Pojasnite, v čem so se volitve leta 1945 razlikovale od volitev v skupščino, ki je sprejela Vidovdansko ustavo.
- 15.2. Zakaj je opozicija bojkotirala volitve?
- 15.3. Katera skupina ljudi, ki dotlej ni imela volilne pravice, je lahko prvič volila leta 1945?

(3 točke)

ŽENE IN MATERE!

VOLIMO KANDIDATA OSVOBODILNE FRONTE!
S TEM KREPIMO LJUDSKO FRONTO JUGOSLAVIJE
NAJVSTRAJNEŠEGA BORCA ZA PRAVIČNI
SVETOVNI MIR, ZA LEPŠE ŽIVLJENJE NAŠIH
DRUŽIN, ZA SREČO NAŠEGA MLADEGA RODU!

Slika 2: Volilna propaganda

(Vir: Gabrič, A., in Režek, M., 2011:
Zgodovina 4, str. 184. DZS. Ljubljana)

16. Komunistična oblast v Jugoslaviji je v prvih letih po 2. svetovni vojni po sovjetskem zgledu odpravila kapitalistično tržno gospodarstvo in vpeljala načrtno ali plansko gospodarstvo.

Povežite značilnosti tržnega in načrtnega gospodarstva iz prvega povojnega obdobja tako, da črki iz desnega stolpca napišete na ustrezne črte v levem stolpcu.

☐ največ naložb za težko industrijo	
☐ zasebna lastnina proizvajalnih sredstev	T tržno gospodarstvo
☐ petletni načrt gospodarskega razvoja	
☐ državna lastnina proizvajalnih sredstev	N načrtno gospodarstvo
☐ zasebna pobuda in podjetništvo	
☐ proizvodi za široko potrošnjo	

(3 točke)

17. Kdaj je Jugoslavija opustila popolno posnemanje sovjetskega gospodarskega sistema in začela v ekonomsko politiko uvajati nekatere elemente tržnega gospodarstva?

(1 točka)

18. Kljub večim naložbam v dotej prevladujoče kmečko okolje je ostala Slovenija gospodarsko precej neenakomerno razvita.

S pomočjo slike 4 v barvni prilogi obkrožite črke pred tremi pravilnimi rešitvami.

- A Najslabše razvita so bila območja z višjo stopnjo industrializacije.
- B Občina Koper je bila uvrščena med najslabše razvita območja.
- C Prebivalci najslabše razvitih območij so iskali delo v tujini.
- D Med najslabše razvitimi območji so prevladovali subpanonski predeli Slovenije.
- E Ljubljana z okolico je bila območje odseljevanja.
- F Občina Lendava je bila uvrščena med najslabše razvita območja.

(3 točke)

19. Gradnja prometne infrastrukture je zaostajala za potrebami blagovnega prometa. S pomočjo preglednice 3 odgovorite na vprašanja.

	1960	1965	1970	1975
Železnica	15.797	17.233	20.587	19.229
Cestni	14.189	29.931	41.715	70.867
Pomorski	822	979	1.944	1.848
Zračni	0,1	0,3	0,9	5
Skupaj	30.808	48.143	64.247	91.949

Preglednica 3: Udeležba posameznih zvrsti prevoza blaga (v 1000 ton)

(Vir: Prinčič, J., 2013: Pot do slovenske narodnogospodarske suverenosti 1945–1991, str. 243. INZ. Ljubljana)

- 19.1. Katera zvrst prevoza blaga je po letu 1960 prevzela primat in v kateri zvrsti, pred tem najpomembnejši, se je začela stagnacija?
- 19.2. Pojasnite, zakaj je bila pri prvi zvrsti rast tako skokovita.
- 19.3. V kolikšnem času se je skupna tonaža prevoženega blaga potrojila?

(3 točke)

20. Slovensko ozemlje je v 20. stoletju večkrat spremenilo državni okvir. Slovenci so dvakrat politična stališča do bodočega državnega okvira izrazili v Majniški deklaraciji. Pri reševanju si pomagajte s spodnjim besedilom ali sliko 5 v barvni prilogi.

Majniška deklaracija 1917

Podpisani poslanci, ki so združeni v Jugoslovanskem klubu, izjavljajo, da zahtevajo na temelju narodnega načela in hrvaškega državnega prava, naj se vsa ozemlja monarhije, v katerih prebivajo Slovenci, Hrvati in Srbi, združijo pod žezлом habsburško-lotarinške dinastije v samostojno državno telo, ki bodi prosto vsakega narodnega gospodstva tujcev in osnovano na demokratični podlagi. Za uresničenje te zahteve enotnega naroda bodo zastavili vse moči. S tem pridržkom se bodo podpisani udeležili parlamentarnega dela.

(Vir: Gabrič, A., in Režek, M., 2011: Zgodovina 4, str. 144. DZS. Ljubljana)

Obkrožite črko pred izbrano deklaracijo.

A MAJNIŠKA DEKLARACIJA 1917

B MAJNIŠKA DEKLARACIJA 1989

V obliki krajšega razmišljanja navedite, v kateri državi so Slovenci živelji ob nastanku deklaracije; pojasnite okoliščine, v katerih je nastala deklaracija; kdo so bili pobudniki deklaracije; kakšno državno ureditev so pobudniki zahtevali in kakšno politično vlogo so prevzeli v letu po predstavitvi deklaracije.

(5 točk)

21. Jugoslovanska oblast je hotela slovensko osamosvojitev preprečiti z vojaškim posegom. Pri reševanju si pomagajte s spodnjim besedilom in sliko 6 v barvni prilogi.

Predsednik slovenske vlade Lojze Peterle je o odzivu tujih politikov na vojno v Sloveniji povedal:

Pri tem vprašanju moram omeniti Margaret Thatcher. Bila je edina zahodna političarka, ki me je na dan napada na Slovenijo zvečer sama poklicala, želela izvedeti, kaj se dogaja, in dejala: »Obraňti moramo mlado slovensko demokracijo. Takoj bom poklicala Johna Majorja in Georgea Busha ...«, kar je potem tudi storila. Tisti klic mi je takrat veliko pomenil, čeprav potem Velika Britanija ni bila ravno med prvimi podporniki osamosvojitve, ampak Thatcherjeva je imela zelo jasne pojma o komunizmu in je povsem jasno razumela, kaj Slovenija hoče.

(Vir: Pesek, R., 2012: Osamosvojitelna vlada: kako so gradili državo, str. 371. Mohorjeva založba. Celovec)

- 21.1. Kdaj se je začel vojaški napad na Slovenijo?
- 21.2. Pojasnite, kako so se na vojno odzvali zahodni diplomati.
- 21.3. Zakaj so nekateri tuji diplomati ocenjevali, da bi morali v spopadu podpreti Slovenijo?

(3 točke)

22. Po desetdnevni vojni za Slovenijo se je Jugoslovanska armada umaknila iz Slovenije, spopadi pa so se razširili na nekatera druga območja razpadajoče Jugoslavije.
- 22.1. Pojasnite, zakaj je bila jugoslovanska vojska v spopadu poražena.
- 22.2. S pomočjo slike 6 v barvni prilogi navedite danes tri samostojne države, na območju katerih je v devetdesetih letih potekala vojna.

(2 točki)

23. Slovenija je poskušala zavarovati svoje interese s čim hitrejšo vključitvijo v mednarodne organizacije.
- 23.1. S pomočjo slike 6 v barvni prilogi navedite, katere tri države, nastale na območju nekdanje Jugoslavije, so bile najprej sprejete v Organizacijo združenih narodov.
- 23.2. Kako je bližina vojaških spopadov vplivala na slovensko obrambno politiko?

(2 točki)

24. Poglavitna naloga slovenske ekonomske politike je bila odpraviti posledice komunističnega načrtnega gospodarstva. Minister za gospodarstvo v Demosovi vladi Jože Mencinger je dileme, kako izpeljati reformo, opisal s temi besedami:

Ena od značilnosti ameriških svetovalcev, ki so prihajali v Vzhodno Evropo (...) je bila, da dejansko niso razlikovali med Ljubljano in Ulan Batorjem. Zanje je bilo vse nekakšen kompakten komunistični svet; osnovna naloga pa je bila odprava komunizma in centralnega planiranja ter uvedba trga in privatizacija.

(Vir: Pesek, R., 2012: Osamosvojitvena vlada: kako so gradili državo, str. 371. Mohorjeva založba. Celovec)

24.1. Kaj naj bi zamenjalo plansko gospodarstvo, vpeljano med komunistično vladavino?

24.2. Pojasnite, kako je potekala privatizacija.

(2 točki)

25. Obkrožite črko pred najmočnejšo politično stranko prvega obdobja samostojne Slovenije, ki jo je vodil Janez Drnovšek, v letih 1992–2002 predsednik vlade, v letih 2002–2007 pa predsednik Republike Slovenije.

- A Liberalna demokracija Slovenije
- B Socialdemokratska stranka Slovenije
- C Slovenski krščanski demokrati

(1 točka)

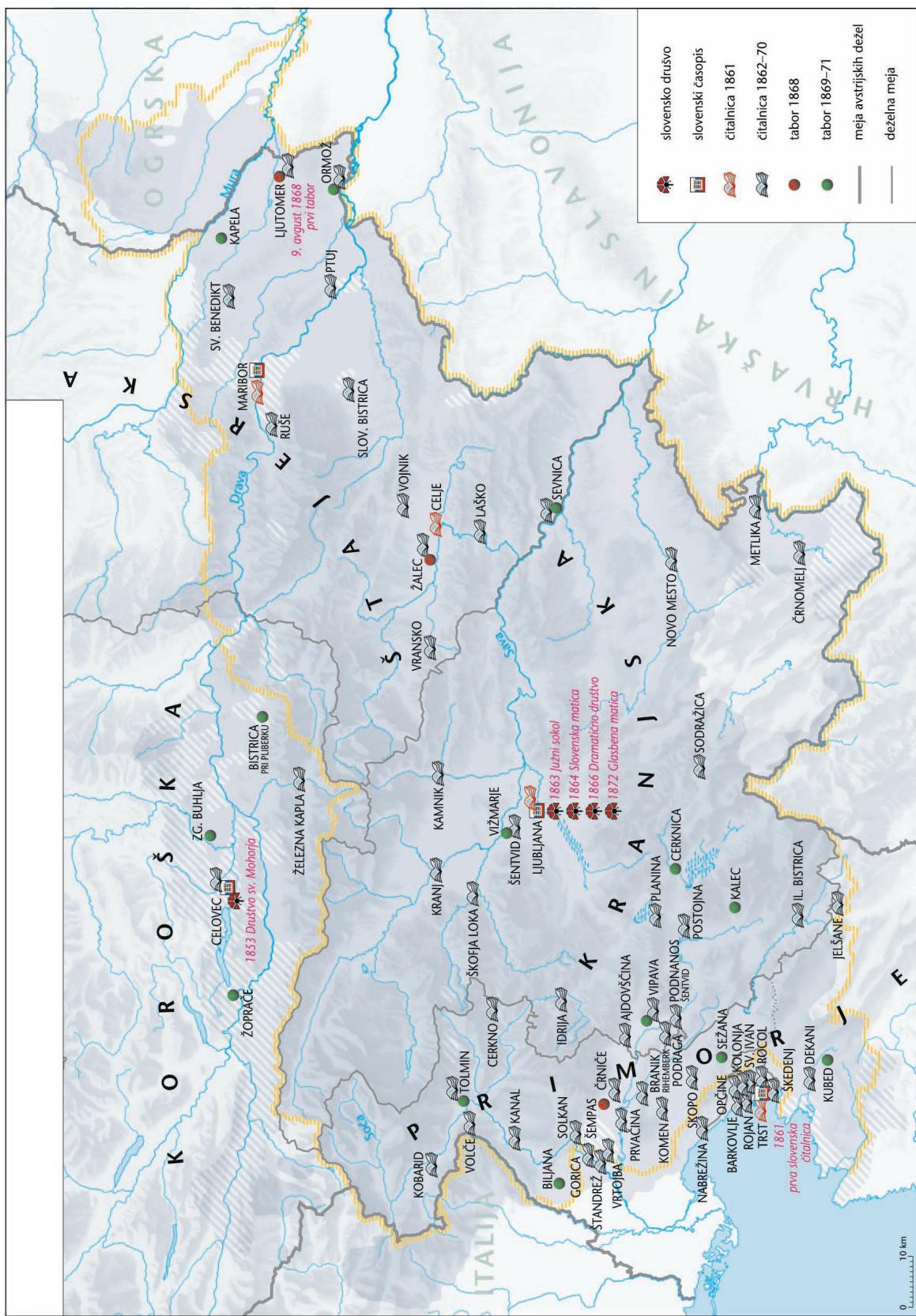

V sivo polje ne pišite.

Prazna stran

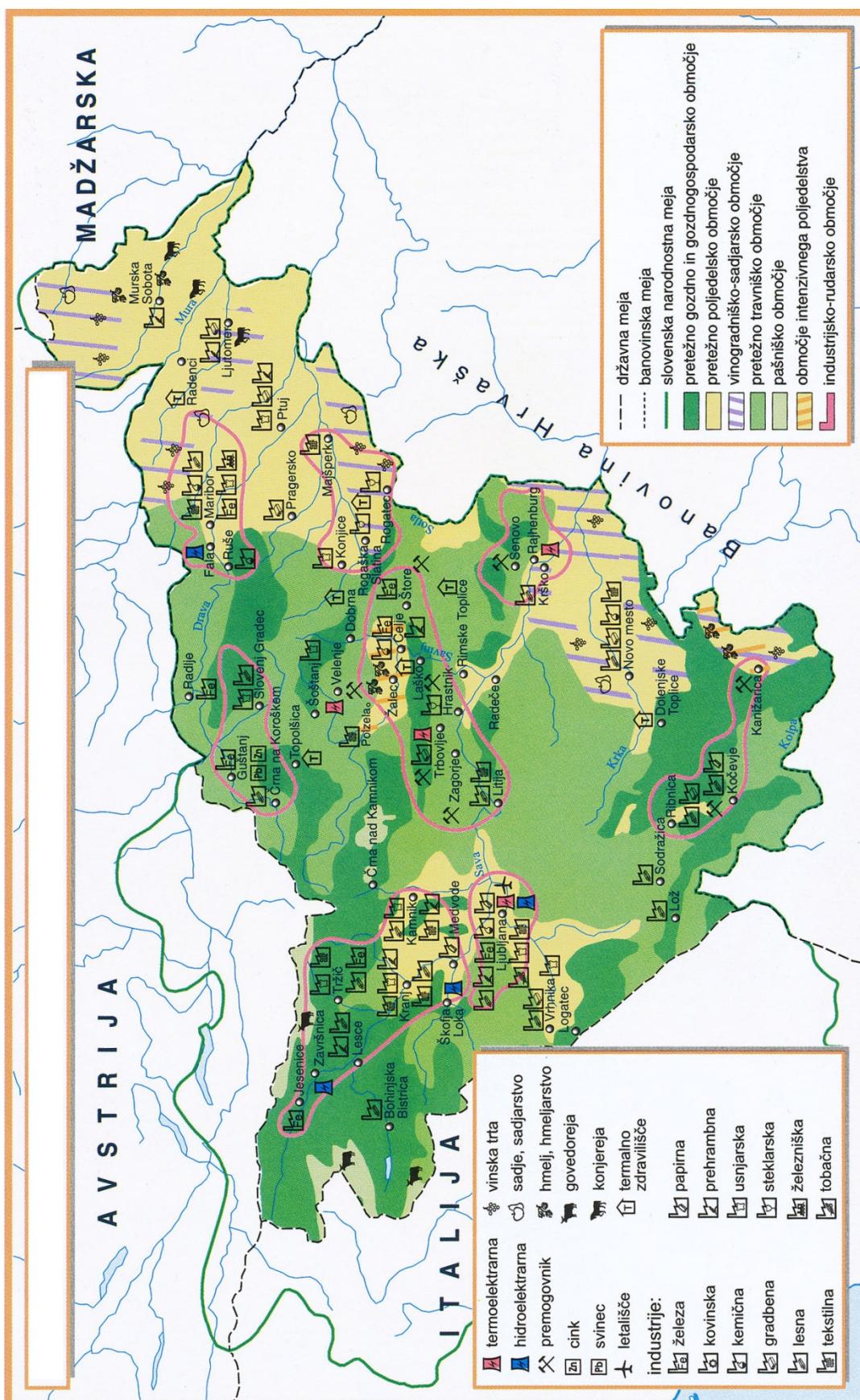

Barvna priloga (k Izpitni poli 2)

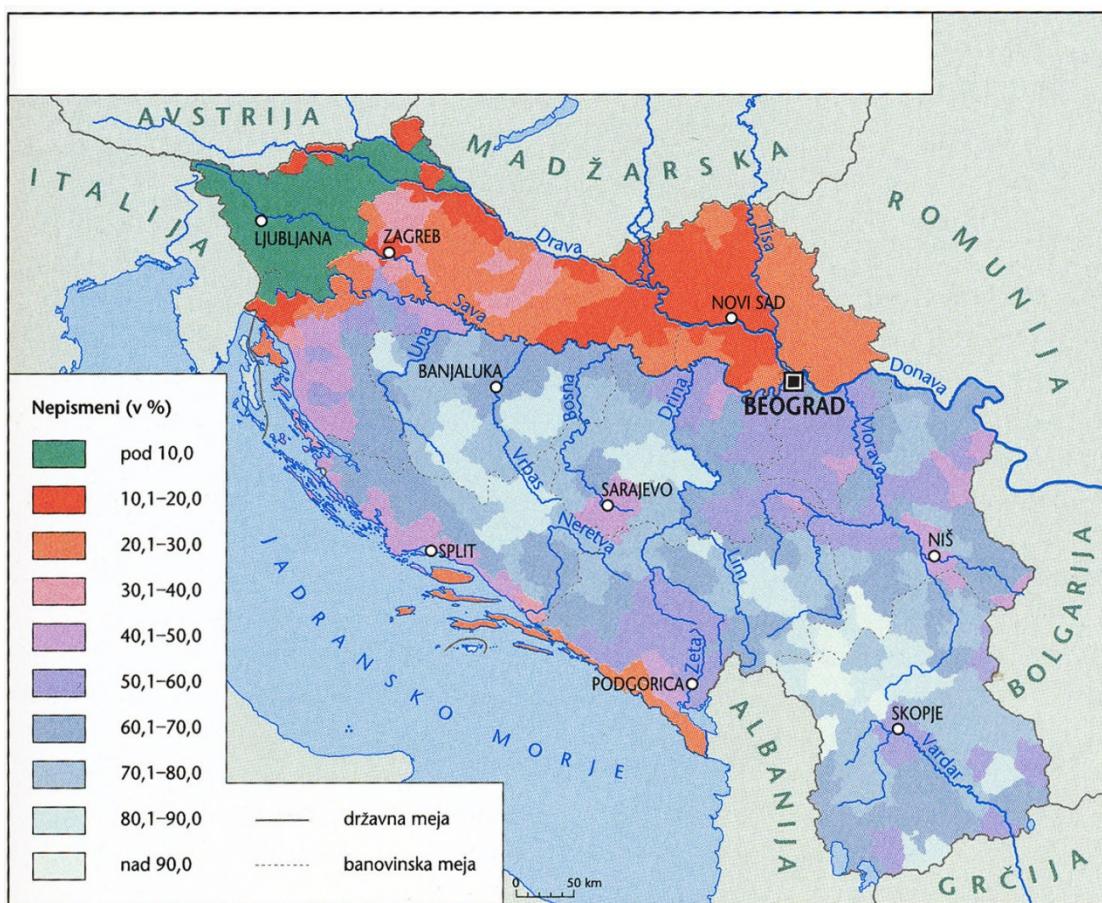
Slika 1: Slovenske čitalnice, tabori in kulturna društva na začetku ustavne dobe

(Vir: Slovenski zgodovinski atlas, str. 150. Nova revija. Ljubljana, 2011)

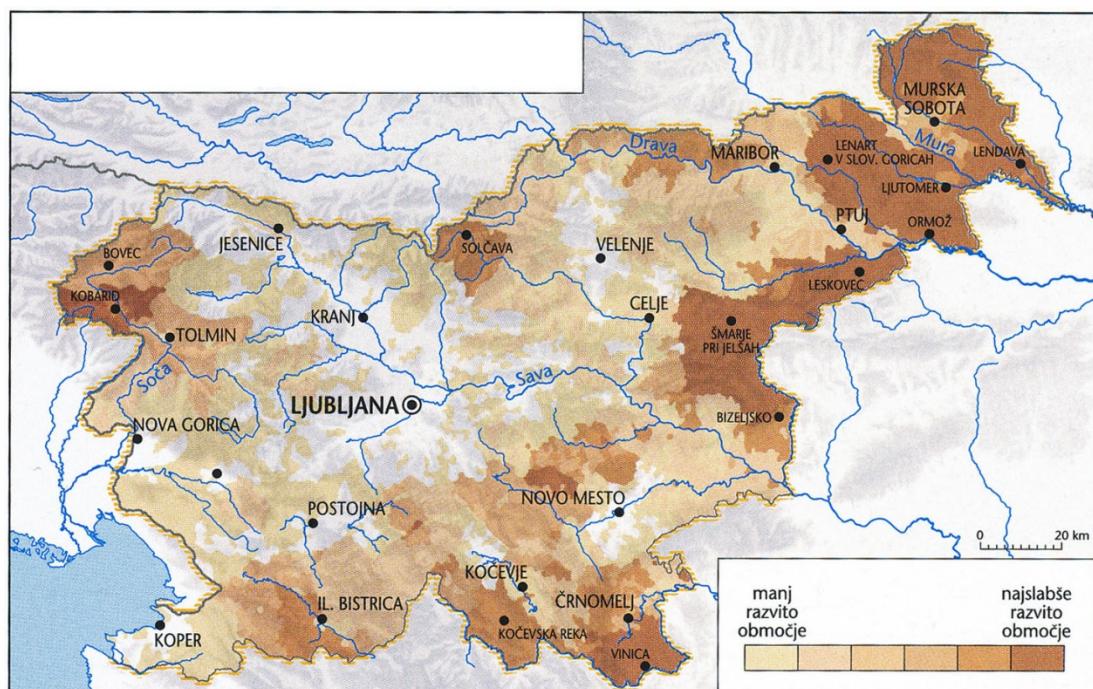
Slika 2: Slovensko gospodarstvo pred drugo svetovno vojno

(Vir: Zgodovinski atlas za osnovno šolo, str. 43. DZS. Ljubljana, 1999)

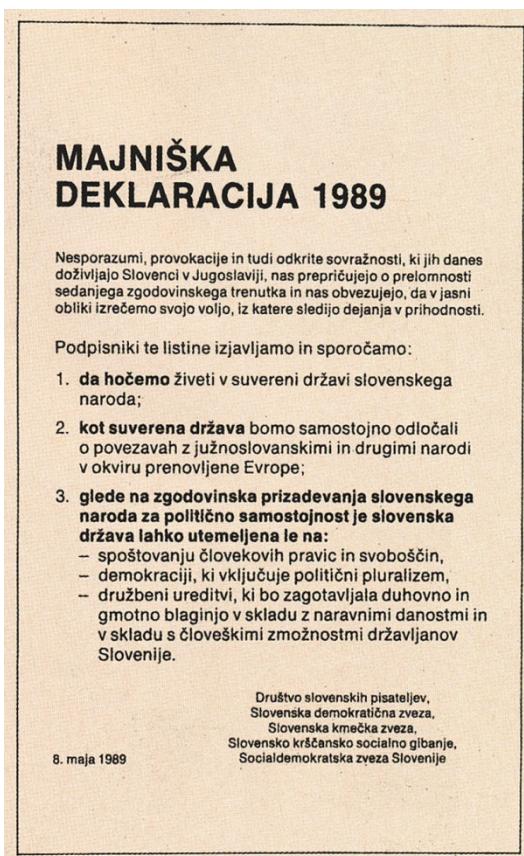
Slika 3: Pismenost prebivalstva Kraljevine Jugoslavije leta 1931

(Vir: Slovenski zgodovinski atlas, str. 175. Nova revija. Ljubljana, 2011)

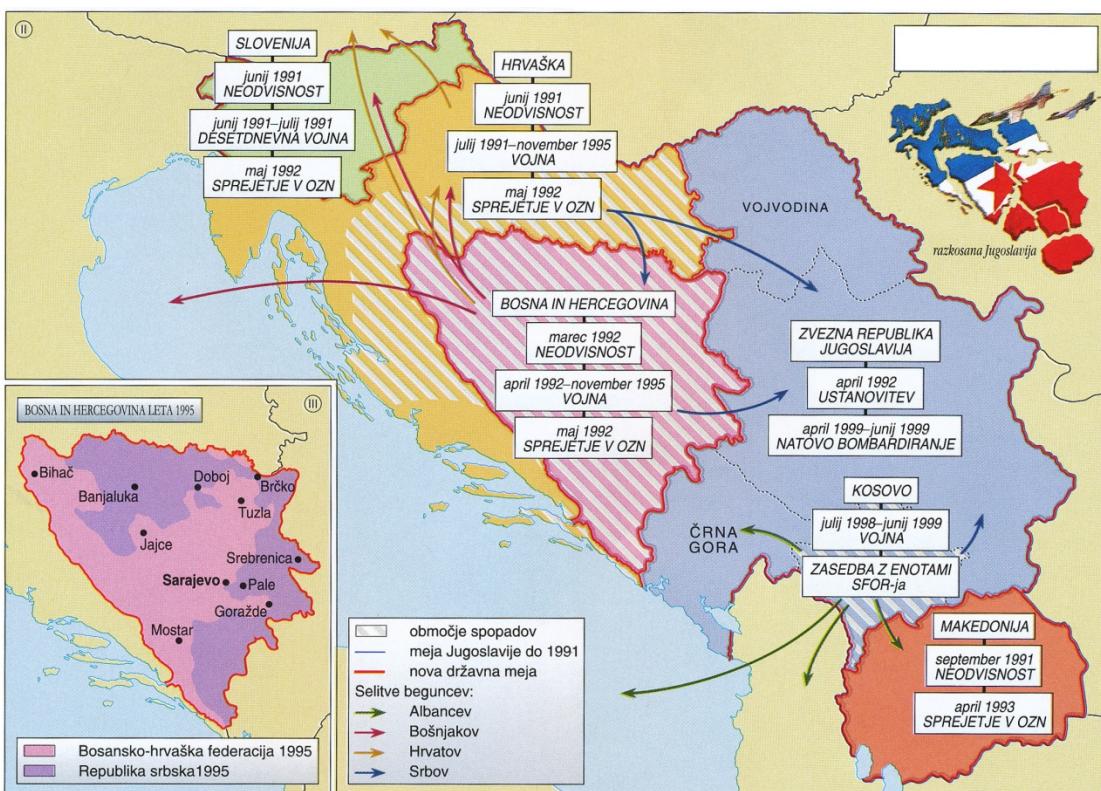
Slika 4: Mani razvita območja Slovenije

(Vir: Slovenski zgodovinski atlas, str. 203. Nova revija. Ljubljana, 2011)

Slika 5: Majniška deklaracija 1989

(Vir: Gabrič, A., in Režek, M., 2011: Zgodovina 4, str. 211. DZS. Ljubljana)

Slika 6: Razpad Jugoslavije

(Vir: Mali zgodovinski atlas, str. 87. Modrijan. Ljubljana, 1999)